

BANKLARDA BUXGALTERIYA HISOBI MA'LUMOTLARINING STRATEGIK BOSHQARUV HISOBIDAGI AHAMIYATI

Saparov Jasurbek Bobojonovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti,

Ilmiy rahbari: Kaxxarov Zuxriddin Zafarbek o'g'li

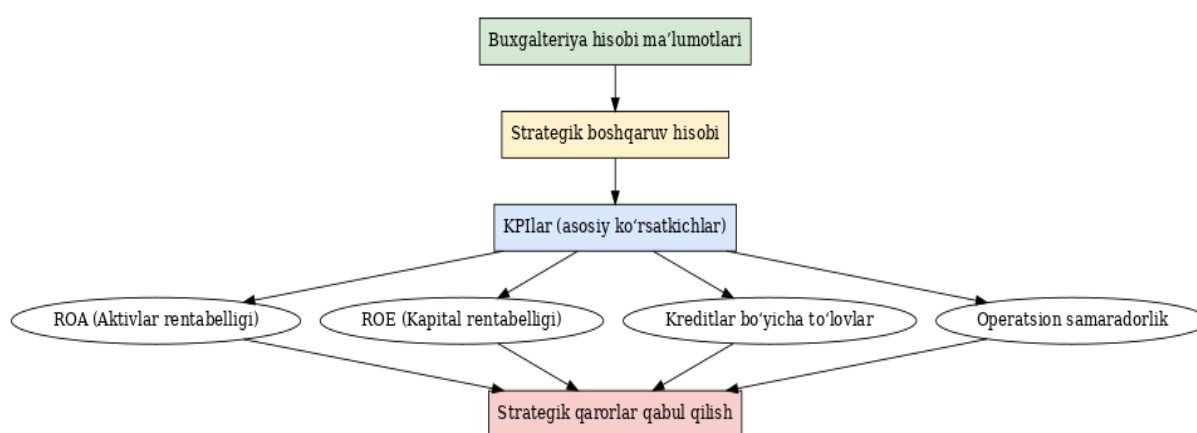
Toshkent, O'zbekiston

Bank tizimi mamlakat iqtisodiyotining eng muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, unda samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlashda hal qiluvchi o'rin tutadi. Bunday qarorlar esa faqat aniq, ishonchli va tizimlashtirilgan axborotlarga asoslangandagina muvaffaqiyatli bo'ladi. Ayniqsa, buxgalteriya hisobi orqali shakllantirilgan moliyaviy ma'lumotlar banklarda strategik boshqaruv hisobining tayanch manbasi hisoblanadi. Ular orqali nafaqat joriy moliyaviy holat baholanadi, balki uzoq muddatli rejalashtirish, tavakkalchiliklarni boshqarish, investitsiya qarorlarini asoslash hamda resurslardan samarali foydalanish strategiyalari ishlab chiqiladi. Shu jihatdan buxgalteriya hisobi ma'lumotlarining strategik boshqaruvdagi o'rni va ahamiyatini chuqur tahlil qilish bank faoliyatini modernizatsiya qilishda dolzarb masala sanaladi.

Banklarning uzoq muddatli maqsadlarini muvaffaqiyatli amalga oshirishi ko'p jihatdan samarali strategik rejalashtirish jarayoniga bog'liq bo'lib, bu jarayonning poydevorini ishonchli, tizimli va tahliliy jihatdan mukammal tuzilgan buxgalteriya axborotlari tashkil etadi. Ayniqsa, aktivlar va majburiyatlar to'g'risidagi ma'lumotlar, daromad va xarajatlar dinamikasining tahlili, shuningdek, likvidlik holati kabi ko'rsatkichlar strategik qarorlar qabul qilishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ushbu buxgalteriya ma'lumotlari asosida bank o'zining moliyaviy holatini har tomonlama baholaydi, mavjud ichki imkoniyatlarini aniqlaydi va ularni qanday ustunlikka aylantirish mumkinligini strategik nuqtai nazardan belgilaydi. Shu bilan birga, tashqi muhitda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf va tahdidlar, raqobat sharoitlari hamda regulyator talablari e'tiborga olinib, turli ssenariylarga mos keluvchi strategiyalar ishlab chiqiladi. Natijada, buxgalteriya hisobi faqat hisobot tayyorlash vositasi emas,

balki bankning uzoq muddatli taraqqiyotini ta'minlaydigan va uni aniq yo'nalishda boshqarishga yordam beradigan axborot bazasi sifatida strategik boshqaruvga faol xizmat qiladi.

Bank resurslaridan oqilona va samarali foydalanish strategik boshqaruvning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu jarayonda aniq va tizimlashtirilgan buxgalteriya ma'lumotlari muhim axborot manbai sifatida xizmat qiladi. Bank faoliyatida mavjud bo'lgan moliyaviy resurslar – ya'ni kapital, kredit liniyalari, investitsion mablag'lar va inson resurslari – samarali taqsimlanishi va maksimal rentabellik bilan ishlatilishi uchun buxgalteriya hisobi orqali shakllantiriladigan xarajatlar tuzilmasi, moliyaviy natijalar tahlili va rentabellik ko'rsatkichlari asosiy asos bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, filiallar faoliyatining foydalilik darajasi, ko'rsatilayotgan xizmatlar bo'yicha foyda marjalari, mahsulotlar va xizmatlar portfeli samaradorligi, shuningdek, ichki xarajat markazlari bo'yicha xarajat va foyda nisbatlari chuqur tahlil qilinadi. Ushbu ko'rsatkichlar asosida bank rahbariyati resurslar taqsimotini takomillashtirish, xarajatlarni maqbullashtirish, kam foydali faoliyat turlarini qisqartirish yoki samarali yo'nalishlarga ustuvorlik berish bo'yicha strategik qarorlar qabul qiladi. Shu tarzda buxgalteriya hisobi bank resurslaridan foydalanishning iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi amaliy asosni yaratadi.

1-rasm: Buxgalteriya hisobi ma'lumotlarining strategik boshqaruvdagi roli

Ushbu 1-rasm banklarda buxgalteriya hisobi ma'lumotlarining strategik boshqaruvdagi rolini aks ettiradi:

1. **Buxgalteriya hisobi ma'lumotlari** – KPilar tizimini shakllantirish uchun asosiy axborot manbai.

2. **Strategik boshqaruv hisobi** – bu ma'lumotlarni tahlil qilib, KPilar tizimini yaratadi.

3. **KPilar:**

- **ROA** – aktivlardan foydalanish rentabelligi,
- **ROE** – o'z kapitaldan foydalanish rentabelligi,
- **Kreditlar bo'yicha to'lovlar** – kreditlar qaytimini baholovchi indikator,
- **Operatsion samaradorlik** – ichki ish jarayonlarining natijadorligi.

4. Bu indikatorlar asosida **strategik qarorlar** qabul qilinadi – masalan, investitsiya yo'nalishlarini aniqlash, resurslarni qayta taqsimlash yoki tavakkalchiliklarni kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqiladi.

Bank tizimida faoliyat yuritayotgan moliyaviy institutlar Markaziy bank, xalqaro moliya tashkilotlari va boshqa nazorat organlari tomonidan belgilangan me'yoriy talablar va standartlarga qat'iy amal qilishi lozim. Xususan, Basel kelishuvlari, IFRS (Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari) va mahalliy qonunchilik asosida banklardan chuqur moliyaviy tahlil va hisobotlilik talab etiladi.

Ushbu tahlillar va hisobotlar tayyorlanishida asosiy manba sifatida buxgalteriya hisobi ma'lumotlari xizmat qiladi. Buxgalteriya axborotlari orqali bank kapitallashuv darajasi, likvidlik ko'rsatkichlari, kredit portfeli sifati, moliyaviy barqarorlik darajasi kabi mezonlar tahlil qilinadi va regulyator talablariga muvofiqlik baholanadi.

Shu tariqa, buxgalteriya hisobi nafaqat ichki strategik boshqaruvni qo'llab-quvvatlaydi, balki tashqi muhitning dinamik va murakkab talablariga tez va mos ravishda javob berish imkonini ham yaratadi. Bu esa bank ishonchliligi va raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa sifatida shuni e'tirof etish kerakki, banklarda buxgalteriya hisobi nafaqat moliyaviy natijalarni aks ettiruvchi texnik vosita, balki strategik boshqaruv hisobi uchun ishonchli va zaruriy axborot manbai hisoblanadi. U orqali banklar o'z faoliyatini puxta rejalashtiradi, tavakkalchiliklarni baholaydi, resurslardan foydalanish samaradorligini tahlil qiladi, asosiy faoliyat ko'rsatkichlari (KPI) monitoringini yuritadi hamda regulyator talablariga mos harakat strategiyalarini shakllantiradi.

Buxgalteriya hisobi asosida shakllangan tizimli ma'lumotlar bank rahbariyatiga tezkor va asosli strategik qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Ayniqsa, hozirgi global moliyaviy muhitda banklar uchun barqarorlik, shaffoflik va moslashuvchanlik muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois, buxgalteriya hisobi ma'lumotlarining strategik boshqaruvdagi o'rni yanada kuchayib, banklarning uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlashda asosiy omillardan biriga aylanmoqda.